

DISERTACIJA O DIJALOGU S MUSLIMANIMA PREMA UČENJU SABORA I PROVEDBENIM SMJERNICAMA TROJICE PAPA

Tomislav KOVAČ, *“Crkva gleda s poštovanjem i muslimane” (NA 3). (Post)koncilski zaokret u odnosima Katoličke crkve prema islamu i njegovu teološki izazovi*, Vlastita naklada, Zagreb, 2016., XVII +133 stranice

Na unutarnjoj naslovnoj stranici stoji da je ovo izvadak doktorske disertacije, a na sljedećoj da je priređena pod vodstvom prof. Željka Tanjića na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i obranjena 1. ožujka 2013. Knjiga je izdana u samo 50 primjeraka kao uvjet za promociju, a iz osobnog kontakta s autorom znam da sprema doradu i tiskanje cjelovite knjige. Iz životopisa na str. 133 doznajemo da je Tomislav Kovač rođen 1969. u Münchenu, da je odrastao u Francuskoj, gdje je završio osnovnu i srednju školu; teologiju je diplomirao na KBF-u u Zagrebu, godine 2005. magistrirao u Fribourgu u Švicarskoj temom “Kuranska objava. Pokušaj prikaza u vidu usporedbe s kršćanskom teologijom objave” (na francuskom). Od 2006. djeluje na KBF-u u Zagrebu kao asistent na Katedri fundamentalne teologije gdje se bavi dijalogom kršćana i muslimana, teologijom objave, misiologijom i teologijom religija. U “Riječi zahvale” na početku knjige uz desetero katolika spominje i tri muslimanska uglednika u Zagrebu, te s posebnom radošću svoju suprugu Majdu i dvije kćeri koje mu “život čine bogatim”. Nakon sažetka cijele disertacije na hrvatskom i engleskom, u sadržaju iznosi pregled cijele disertacije koja se sastoji od dva dijela: I. Kršćansko-muslimanski odnosi tijekom povijesti, s četiri poglavlja; II. Koncilski zaokret prema islamu, s tri poglavlja. Zatim slijedi sadržaj izvatka u koji je uvrstio cjelovit tekst drugoga dijela s popisom literature.

U tiskanom dijelu disertacije više puta spominje prvi dio, o polemičnoj povijesti odnosa kršćana i muslimana tijekom 14 polemičnih stoljeća, iako su Rajmund Lull te Nikola Kuzanski bili pioniri dijaloga. Početcima zaokreta od sredine 20. stoljeća temelje su postavili katolici koji su živeći među muslimanima Afrike otkrili njihovo ljudsko dostojanstvo i iskrenu religioznost. Jedan od njih je Louis Massingon (1883.-1962.), o kojem s poštovanjem piše bošnjački teolog Adnan Silajdžić. Drugi zaslužni je francuski redovnik Robert Caspar (1923.-2007.), profesor na Institutu za islam i arabistiku, koji je bitno pridonio nastajanju saborskog teksta o muslimanima. Ključni pojam disertacije je “zaokret” u naslovu knjige koji je autor uvjerljivo obrazložio.

U objavljenom izvratku autor izlaže nastanak Deklaracije o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama (*Nostra aetate*, str. 9-20), zatim analizira odsjek o muslimanima (str. 21-106). Za hrvatski prijevod uzima popravljeno izdanje saborskih dokumenata Kršćanske sadašnjosti iz 2008. godine, koje je priredio iskusni teolog dr. Stjepan Kušar. Iako Sabor u oba svoja teksta govori o *muslimanima* (LG 16 i NA 3) T. K. upotrebljava naizmjenično "islam" i "muslimani". Navodi, dakako, i latinske odgovarajuće izraze, a vrlo često i francuske, jer se služi francuskim autorima koji su Deklaraciju pripravili te od 1966. izlagali. Odsjek o muslimanima NA 3 sadrži dulji doktrinarni i kraći parenetski dio. T. K. je u oba dijela izložio oko devet temeljnih pojmova:

- Crkva poštuje današnje muslimane,
- S njima dijeli vjeru u Boga jedinoga, iako se u nijansama pri tome razlikujemo;
- Među Božja imena spadaju "živi, subzistentni, milosrdni, svemogućí, Stvoritelj";
- Bog se ljudima objavljuje;
- Vjernici se s Abrahamom kao putnikom vjere podlažu Bogu;
- Isus je prorok, a Marija djevičanska majka;
- Vjerujemo u život nakon tjelesne smrti (eshatologija);
- Zajedničke su nam neke moralne i duhovne vrijednosti;
- Uviđamo potrebu dijaloga radi doprinosa slobodi, miru, pravdi i izgradnji humanijeg svijeta.

Zajedno s R. Casparom i drugim kršćanskim islamolozima ističe tri lijepa svojstva islamske vjere: ona je teocentrična, temelji se na objavi, a ne samo na razumskim dokazima te je spasenjski usmjerena zato što zove na prijanjanje uz Boga i vršenje njegovih zapovijedi (str. 70-71). Svjestan da Kuran odbacuje vjeru kršćana u Isusovo božanstvo zbog uvjerenja da to proturječi jednosti Boga, on s drugim zagovornicima dijaloga predlaže da iz te kritike pozornije proučavamo dijelove Novoga zavjeta u kojima je istaknuto da je Isus ponizni Sluga Božji: "Isus Biblije i Isus Kurana na različiti način mogu nadahnjivati jednu suvremenu teologiju služenja" (78). Također predlaže da mi kršćani učimo od kuranskog štovanja Majke Isusove teocentrično usmjeravati svoju pobožnost prema Gospi.

Od provedbenih dokumenata koje su izdavali Papinsko vijeće za međureligijski dijalog te drugi dikasteiriji Sv. Stolice nakon sabora T. V. vrlo obazrivo navodi Deklaraciju *Christus Dominus* iz 2000. godine "koja bitno razlikuje 'teologalnu vjeru' vlastitu kršćan-

stvu, od 'vjerovanja' u ostalim religijama". To s drugim nezadovoljnim katoličkim pobornicima dijaloga smatra osjetljivim pitanjem. On zaključuje: "U svakom slučaju, Abraham je zajednička figura judeo-kršćanske objave i islama. Iako Židovi, kršćani i muslimani različito shvaćaju njegovu ulogu u 'povijesti spasenja', on svima njima ostaje uzor besprijekorne vjere u Boga, koji ima neočekivane planove za čovječanstvo" (73).

Kratko prikazuje dijaloške geste i govore trojice pokoncilskih papa: Pavla VI., Ivana Pavla II. i Benedikta XVI. (93-106). S puno katoličkog takta i poštovanja navodi kako je Joseph Ratzinger u svojim člancima pisanim u vrijeme službe predstojnika Kongregacije za nauk vjere pokazivao da pravog teološkog dijaloga s nekršćanima zapravo ne može biti (pretpostavljamo zbog uvjerenja da je vjerska istina samo jedna). Također iznosi kako je kao papa u izlaganju profesorima i studentima u Regensburgu 12. rujna 2006. usputnim citatom o islamu kao vjeri koja je širena silom izazvao buru pisanih i nasilnih reakcija kod muslimana (u Sarajevu su reis dr. Mustafa Cerić i profesor dr. Enes Karić pozvali na dostojanstveno ponašanje, ali su izrazili ogorčenost takvom izjavom te istaknuli da današnji muslimani ove zemlje slobodno i svjesno prakticiraju svoju vjeru).

U zaključku ističe kako su sastavljači nacрта za odsjek o muslimanima u NA bili svjesni kako je među katolicima kontroverzno pitanje Muhamedove proročke službe i objave koju je Bog njemu "spustio" po anđelu. Zato je to namjerno izbjegnuto o konačnom tekstu. Prenosi prijedlog katoličkog islamologa koji zna arapski i ima iskustvo redovničkog življenja među muslimanima biskupa Michaela Fitzgeralda da kršćani i muslimani preuzmu "ne laganu, ali presudnu zadaću da unutar svojih vlastitih vjerskih tradicija otkrivaju potencijale mira i bratskih odnosa. No to će biti moguće ako budu spremni osloboditi se napetosti nagomilanih tijekom povijesti, pročistiti svoja kolektivna sjećanja i nadvladati opasnosti fundamentalizama. Isto tako, ne smiju podleći političkim manipulacijama, nego ustrajno poticati 'kritični dijalog' koji će težiti očuvanju i promicanju ljudskog dostojanstva" (111-112).

Doktorand i njegov moderator učinili su veliku uslugu teologiji na hrvatskom odabirom i obradom teme o dijalogu s muslimanima prema učenju Drugoga vatikanskog i gestama trojice pokoncilskih papa. Kad kandidat izda cjelovit i dorađeni tekst svoje disertacije, bit će to vrijedna osnova katoličkim i muslimanskim pobornicima dijaloga na hrvatskom govornom području. Uz ovu iskrenu pohvalu, nekoliko primjedaba radi novog izdanja. Istina je da je Deklaracija o odnosima prema nekršćanskim religijama usvojena prije

Deklaracije o slobodi religije: prva 28. listopada, a druga 7. prosinca 1965. Međutim, novi i dijaloški stav Crkve prema židovstvu i islamu izrastao je iz novog razumijevanja ljudskog dostojanstva izraženog u nauku o slobodi religije. Ovaj "antropocentrični zaokret Koncila" naš doktorand spominje izričito (str. 16-17), ali je mogao podrobnije pokazati kako se naglasak pomaknuo od vjerske istine koja je prije Sabora imala sva prava na čovjeka koji prema Saboru ne gubi svoje ljudsko dostojanstvo i kad je u vjerskoj zabludi. O tome je na francuskom autor mogao naći izvrstan prilog saborskog teologa Johna C. Murraya u zbornom komentaru Deklaracije DH *La liberté religieuse* (Paris 1967, 111-147) koji su uredili saborski eksperti J. Hamer i Y. Congar. Upravo zbog neupućenosti u ovaj doktrinarni razvoj (ili suprotstavljanja) mnogi konzervativni katolici i danas sumnjičavo gledaju na dijalog s muslimanima i Židovima.

Nadalje, od bošnjačke muslimanske literature T. K. citira Korutov prijevod Kurana kao najprošireniji među muslimanima hrvatskoga i bosanskoga govornog područja. Imam dobro radno iskustvo s Karićevim prijevodom koji je ovaj ekspert za kuransku hermeneutiku priredio 1993. godine nakon što su Bošnjaci odlučili svoj jezik zvati bosanskim te preuzimati "zapadne varijante" iz nekadašnjega službenog hrvatsko-srpskog. Od bošnjačkih teologa spominje u tekstu i popisu literature Adnana Silajdžića te *Leksikon islama* i dva sveska *Uvoda u Kur'an* od Nerkeza Smailagića. Ne navodi, međutim, stručni rad o objavi prema islamu profesora Rešida Hafizovića ni natuknice dr. Smaila Balića (1920.-2002.), koji je kao politički disident nakon Drugog svjetskog rata djelovao u Austriji i zalagao se za dijalog muslimana i kršćana, u prevedenom *Leksikonu temeljnih religijskih pojmova: židovstvo, kršćanstvo, islam* (Zagreb, 2005.). Uredio je taj leksikon na njemačkom izvorniku libanonski svećenik Adel Th. Khoury koji se kao kršćanin i Arapin bavi istraživanjem islama te je, između ostaloga, priredio prijevod i komentar Kurana na njemačkom u deset svezaka. Naš autor u popisu literature navodi tri njegova članka prevedena na hrvatski i tri druga djela na francuskom.

S radošću na kraju ističem da je Tomislav Kovač ovim autentičnim tumačenjem saborskog "zaokreta" u odnosima nas katolika prema muslimanima pridonio otklanjanju islamofobije na hrvatskom govornom području, jer muslimani s kojima živimo u BiH i Hrvatskoj odlučno odbacuju nasilje u ime vjere, predvođeni učenjem i ponašanjem svojih vjerskih poglavara i ulemom, kako muslimani zbornom nazivaju svoje teologe.

Mato Zovkić